

Bokmeldinger

ODDBJØRN LEIRVIK, *Images of Jesus Christ in Islam. Introduction, Survey of Research, Issues of Dialogue* (Studia Missionalia Upsaliensia LXXVI). Swedish Institute of Missionary Research. Uppsala 1999. 269pp.

Dette arbeidet er ei brei innføring i emnet Jesus-bilder i Islam, historisk og aktuelt. Det gis samtidig en viss oversikt over forskning innenfor området, og til slutt skisseres det aktuelle emner i den pågående dialogen mellom muslimer og kristne om Jesus. Det er et usedvanlig omfattende og sammensatt materiale som presenteres. Hovedkapitlene omfatter forståelsen av Jesus i Koranen og i overleveringene av Muhammeds ord og gjerninger (Hadith), i muslimske legender og i Koran-eksegese, i Sjiatradisjonen, i sufismen, i dialog, apologetikk og polemikk mellom muslimer og kristne til og med middelalderen, i muslimsk teologi, poesi og litteratur i det 20. århundre, og i aktuelle dialogtema.

Det sier seg selv at et så stort og mangfoldig materiale ikke kan behandles innenfor den tradisjonelle sjangeren akademisk avhandling. I motsetning til det som her foreligger, så krever avhandlings-sjangeren en stram problemstilling, et avgrenset materiale og en samlet, selvstendig problemdrøfting. Det er en helt annen målsetting Leirvik har med sitt arbeid. Som det framgår av undertittelen, er dette ei brei innføringsbok som samtidig skal gi oversikt over forskning innenfor området og

over emner som står sentralt i aktuell dialog mellom kristendom og islam. Forfatterens bidrag består først og fremst i at han har samlet og ordnet materialet, og presenterer det på en grei og instruktiv måte. Det er en betydelig innsats som ligger bak dette. Leirvik virker også vel fortrolig med sitt stoff. Når det gjelder en del av materialet, har han selv også arbeidet med kildene. Men for det meste er han naturlig nok avhengig av annen forskningslitteratur.

Presentasjonen av det rikholdige materialet er gjennomgående refererende. Ofte kommer primærmateriale til orde i form av referater fra nyere sekundærlitteratur. På den måten flettes ofte presentasjonen av kildene og av nyere forskning inn i hverandre. Forfatterens selvstendige bidrag får en ikke så lett øye på ved første øyeblikk. Først og fremst kommer det til uttrykk i ordningen av stoffet, i sammenfatningene og i de store linjene som trekkes opp, og i en del spredte, kritiske kommentarer og forsiktige markeringer av egne standpunkt. I det store og hele synes programmet å være at stoffet skal få tale for seg selv. For min egen del hadde jeg ønsket en mer direkte presentasjon og drøfting av det metodiske grepet for studien, og en klarere profilering av perspektiver og teser som skal være med på å styre framstillingen. I dette arbeidet er det lite å hente for dem som måtte være interessert i å få rede på og drøfte forfatterens standpunkter. Men det er også lite å finne av mer inngående problemdrøftinger når materialet presenteres. Hadde det ikke vært mulig å kombinere den

brede presentasjonen av et stort materiale med en mer samlet og selvstendig drøfting av noen av de mange utfordrende problemene som materialet reiser? Etter min mening kunne det gjort framstillinga mer spennende. Dessverre sier ikke Leirvik noe nevneverdig om slike metodiske spørsmål. Det hadde også vært interessant om den forståelsen av dialog som vi aner hos forfatteren, hadde vært noe mer utarbeidet.

Det verdifulle med Leirviks bok ligger først og fremst i det omfattende materialet som den inneholder. Svært mye av dette materialet vil være ukjent for de fleste av oss. I løpet av de senere årene har Islam som kjent fått sterkt øket aktualitet i vår del av verden, ikke minst på grunn av innvandring fra muslimske land. Dette har skapt et stort behov for allmenn informasjon om Islam. Med tanke på det aktuelle religionsmøtet er det også positivt at Leirvik har valgt å fokusere på ett av de vanskeligste og mest omstridte områdene, nemlig forståelsen av Jesus. Leirviks bok kan gi svært viktig orienteringshjelp for dem som er på veg inn i et mer grundig studium av Islam, eller av emner som vil stå sentralt i framtidige dialoger mellom Islam og kristendommen.

Peder Gravem

JOHANNES KLEPPA OG PAUL OD-LAND, *Ordet folk, Det Vestlandske Indremisjonsforbund 1898-1998*, Sambåndet Forlag, Straume 1998, kr. 298,-

La meg straks si at det er en meget krevende oppgave Kleppa og Odland har gitt seg ut på, og for det meste har de lyktes bra. Men man kan spørre hvilken funksjon det har å skrive sin historie etter ett decennium. Handler det om festtale eller selvkritisk tilbakeblikk? Det er skrevet flere hyllemeter med jubileumsskrifter og historiske fremstillinger fra våre kristelige organisasjoner. Ikke alle er like vellykket som historieskrivning betraktet. De fleste sikter mot selvtilstrekkelig egenbekreftelse, mer enn kritisk fokus på egen historie og et åpent blikk for fremtiden.

Forfatterne av dette «festskriftet» ble forespurt av Indremisjonsforbundets styre om å skrive organisasjonens historie, Johannes Kleppa om de første 75 år, og Paul Odland om de siste 25. En egen skriftnemnd skulle så følge arbeidet, som «rådgjevande men ikkje kontrollerande eller godkjennande funksjon». Det Vestlandske Indremisjonsforbund var i sin tid radikalt og nytenkende. Etter min mening bør enhver av våre kristelige organisasjoner stille seg spørsmålet: Har vi fremdeles eksistensberettigelse, og i tilfelle hvorfor? Israelsfolket plasserte 12 steiner i Jordanelva til minne om at Herren hadde ført folket ut fra Egypt. Dette sies å være forbildet fra Guds Ord for å gi ut «minnesteiner» fra Forbundets historie. Der- nest sies det at minnesteinene rei-

ses for å være til lærdom for senere tider. For en levende bevegelse er det livsviktig at historien blir mer enn minnesteiner.

Jubileumsboken for Det Vestlandske Indremisjonsforbund er blitt en informativ og leseverdig fremstilling, journalistisk i formen, full av bilder, illustrasjoner, tabeller og sitater. Boka har gjennomgående to spalter, en bred spalte som inneholder en tradisjonell gjennomgang og fortolkning av historien, og en smal spalte som gjengir tekster og kilder, sitater fra protokoller og fra dagspresse. Forresten alt for få kilder og alt for mange sitater. Deler av fremstillingen ville vunnet på en mer iherdig kommunikasjon med kildene i selve hovedteksten. Det finnes et greit noteapparat, og kildene blir stort sett redegjort for. Men man må spørre om det er sakssvarende å starte en fremstilling av Vestlandske Indremisjonsforbund med reformasjonen, og så gi notehenvvisninger til grunnfagslitteratur i kirkehistorie for utdyping av Luthers betydning.

Det kommenteres at man kun har fått 400 sider til rådighet, men skildringen av DVI's historie kommer likevel ikke i gang. Alt det andre fra samme periode skal fortelles, Molland og Wisløff og andre kirkehistorikere siteres i fleng, uten at dette kobles direkte på Vestlandske Indremisjon. Først på s. 54 er man kommet frem til stiftelsen av DVI, og likevel savner jeg en mer iherdig undersøkelse av forhistorien. Ikke mer om Luther, Hauge og vekkelsesbevegelsen, men mer om det spesielle vestlandsmiljøet, enkeltpersoner og deres forbindelser. Forfatterens ønske med innledningen er å frem-

holde vekkelsens betydning for indremisjonsarbeidet, for øvrig et viktig og riktig poeng. Men forholdet til Den Evangelisk Lutherske Frikirke og ikke minst påvirkning fra vest, fra skotske presbyterianere og reformert teologi generelt, kommer alt for lite frem. Jeg hadde kanskje forventet en ny og spennende undersøkelse, mer enn en oppdatering av Bernhard Eides 50-års historie. Men jeg innsat at jeg da trolig har hatt for store forventninger. Om Forbundets første formann, den sentrale presten O.K. Grimnes, står det at han var trofast, at kirken alltid var for liten til alle som ville høre denne uvanlig dyktige forkynner og store skolemann etc. Det kommer ikke frem en eneste kritisk bemerkning eller et eneste spørsmål, verken om begrunnelsen til å starte konkurrerende samlinger søndag formiddag, eller om Grimnes' mange skarpe og respektløse brev til og leserinnlegg om sin biskop, J.W. Erichsen i Bergen. Men i et senere avsnitt (s. 90), i forbindelse med striden om Albert Lunde, får man likevel et inntrykk av at Grimnes kunne være steil og stri. Lunde-saken handlet om det som har vært en gjennomgående konflikt i Forbundets historie, forholdet til den lutherske bekjennelse. En annen viktig tolkningsnøkkel til materialet er striden om de to linjene i norsk lekmannstradisjon. Etter det ene synet, det johnsonske «nødsprinsipp», skulle man samarbeide med embetet. Etter det andre synet skulle arbeidet være fritt og selvstendig. Uenigheten var ikke minst synlig under Calmeyergatemøtet i 1920. Disse to spørsmål, om lekmannsarbeidets lutherske profil

og om samarbeidet med embetet, er jo høyaktuelle, både i Den norske kirke og i Forbundet. Spørsmålet om luthersk profil kommer inn igjen i fremstillingen av den såkalte «rektor-saka» på Bibelskolen på 1990-tallet. Det hadde vært spennende om forfatterne hadde fulgt linjene fra stiftelsen og frem til vår egen tid.

Det er vel også feil når det skrives om frikirketanken i 1906, at man ønsket at kirken skulle få «sitt Eidsvoll og sin 17. mai». Det var vel begivenhetene i 1905 som lå nærmest, slik at man ba om «et 7. juni for kirken». Jeg hadde vel ventet en litt mer energisk drøfting av årsakene til at Andreas Lavik og de lavkirkelige vestlendingene, som prinsipielt ønsket frikirke (og ikke fri folkekirke), ved de fleste korsveier gikk sammen med de liberale til støtte for fortsatt statskirke. Kleppa nevner at frikirketanken ble forlatt på grunn av den nye bibeltro prestegenerasjon som utgikk fra MF, og lov om menighetsråd av 1920. Men spørsmålet er hvorfor Lavik hadde disse holdninger i 1908 og fremover, og hvorfor han i kirkekommisjonen stemte sammen med Lyder Brun i disse spørsmål, mot sin gode venn Bernt Støylen og Absalon Taranger. På tross av argumentasjonen i Ludvig Hopes foredrag «Fraa Aust og Vest» fra 1922 og hans bok om «Kyrkja og Guds folk» fra 1923, er det faktisk vanskelig å forstå hvorfor det radikale lekfolk har vært og er så opptatt av å bevare statskirken. Med tanke på alle de impulser man fikk fra den lutherske frikirken i Amerika (Augsburgmiljøet), må man jo ha forstått at det var mulig å gjøre noe liknende i Norge. Jeg antar at det har vært kon-

takt med Amerika før 1920- og 30-årene, da man fikk en rekke «reformerte» norsk-amerikanere på «preiketure til gamlelandet» (s.116).

Omtalen av Calmeyergatemøtet og kirkestriden i 1920-årene er informativ og reflekterende. Dette er et av de steder hvor forfatterne forlater den refererende stil og reflekterer over hendelsenes betydning, deres «virkningshistorie». Det kunne gjerne skjedd oftere. I avsnittet om Bibelskolen (s. 125) nevnes kort at Sigmund Feyling var hovedlærer fra 1922-25. Dette er et ømt tema, men man hadde vel ventet at Feylings rolle var blitt drøftet noe grundigere. På s. 374, note 51, står det at Feylings bok «Bibelen er nok for meg» var representativ for Forbundets bibelsyn, i kontrast til MF's bibelsyn som da var under angrep. Feyling var fra Egersund, presteutdannet ved MF, og bevarte et nært forhold til Vestlandske frem til 1940, da han ble medlem av NS. I 1941 ble han Quislings ekspedisjonssjef i Kirkedepartementet, og trolig den fremste ideolog i NS-kirken. Dette nevnes riktignok i fotnote 38 på side 382, men registeret gir ingen pekepinn om at Feyling var noe annet enn bibelskolelærer. I forbindelse med NS-prestene er det for enkelt å sitere Christies «svart-hvitt»-fremstillinger fra Den norske kirke i kamp (1945). Kleppa gir en god fremstilling av Finnmarksmisjonen, og gjen-gir gripende skildringer om flukten fra tyskerne vinteren 1941. Men striden om Nils Lavik og redaktørvervet (1941) etterlater leseren med mange spørsmål. Kleppa har benyttet Nils Laviks privatarkiv, uten at dette gjenspeiles tydelig i fremstillingen. Man

legger likevel merke til at Forbundsstyret i den forbindelse sa at «alle protokollasjonar skulle fjernast... det som var skrive skulle brennast» (s.185). Det er altså ikke alltid like enkelt for etterslekten å kunne finne ut hva som har skjedd, så lenge styrene fjerner og brenner kilder. På den annen side kan Kleppa sitere fra årsmøtoreferatet til Vadsø I.U.F. i 1940 hvor det heter: Årsberetningen uteblev på grunn av at formannen var så søvning. (Han er så kveldstrett.) Fremstillingen av forholdet mellom MF og Forbundet er interessant og sakssvarende. Særlig oppstod det konflikter etter krigen, da Leiv Aalen overtok Hallesbys lærestol. Sambåndet lurte på om Luther var luthersk nok: «Nå får en altså velge: Pontoppidan eller Ålen. Vi er overtydd om at her vest vil Pontoppidan bli foretrukket». Det fremgår likevel av fremstillingen som helhet at Forbundet aldri er blitt helt enig med seg selv når det gjelder dåp og embete, forholdet mellom det reformerte og det lutherske, og i synet på lekmannslinja.

Kleppa og Odland har fått med utrolig mange opplysninger og enkelthendelser, sitater og personomtaler. Dette er en styrke, men samtidig fremstillingens største svakhet. Med en slik kronologisk gjengivelse av enkeltbegivenheter mister man av syne hovedlinjene og de overgripende perspektiver. Dessuten knyttes historien om Forbundet til andre beslektede hendelser, som Hallesbys helvetestale, Wisløffs avgang ved Menighetsfakultetet og striden om bibelsynet på MF. Det siste tema som tas opp av Kleppa før Paul Odland overtar med perioden 1975-

98, er forholdet til den moderne karismatikk. Det nevnes at Ung Visjon i Molde brøt ut av indremisjonen, men for øvrig er fremstillingen av den karismatiske vekkelse på 70-tallet temmelig generell. Jeg hadde kanskje ventet litt mer «raushet» i en historisk fremstilling, litt mer om hva dette tross alt betydde positivt, og ikke bare en gjentakelse av de gamle anklager om uklar holdning i lærespørsmål, læremessig forvirring, splittede venneklokker og dype sår. På meg virker det litt hult når det programmatisk slås fast at «alle (i Forbundet) la vinn på at nådegåvene måtte få verka i heile sin fylde...» Etter min mening burde man nettopp i sammenheng med en strid som denne, diskutert forholdet mellom Forbundets radikale stiftelsesperiode og hvordan det senere, på sitt institusjonelle stadium, behandlet nye «radikale» strømninger i sin egen midte. I den sammenheng kunne man spørre om det gamle misjonsslagordet: «I fedrenes spor mot nye mål» snarere burde lyde «I nye spor mot fedrenes mål».

Siste del, som omfatter perioden fra 1975 til i dag, er mer refererende og atskillig mer intern enn første del. Av helt dagsaktuelle ting som beskrives er opprettelsen av NLA i 1996, reaksjoner i Forbundet på KRL-faget i 1997, kommentarer til likestilling og partnerskapsloven, overgrep i misjonen (Ulvar i lamme-flokken) og striden om rektorvalget på bibelskolen. En evaluering og vurdering av disse sakene får vel vente enda noen år.

Vidar L. Haanes